

Uppteckningar och intervjuer – en handledning

Inledning

Nedan presenteras några tips till dig som ska dokumentera minnen. Ibland görs detta genom att en person intervjuar en annan. En annan gång sker samtalet i grupp. Kanske är ni flera som varit med om en händelse eller har minnen från en särskild tid. Oavsett, så kan du ha nytta av att följa tipsen av genomförandet nedan. Förbered frågor som du vill prata om, spela in samtalet, och renskriv efteråt. Sitter man i grupp är det bra att ha en person som agerar samtalsledare och som ansvarar för att följa den röda tråden i de frågor ni ska diskutera.

Förbered dig

Innan du ska intervjuva någon, måste du själv sätta dig väl in i ämnet och tänka efter vad det är du vill få fram. Fundera också över om det finns konkreta frågor som ska besvaras, eller om det ska vara ett öppet samtal.

Dessutom bör du fundera över om det kan finnas flera olika perspektiv på frågorna som diskuteras. Kan det vara så att upplevelserna av det ni ska prata om skiljer sig beroende på vem som intervjuas, och vilken ingång den personen har? Bör du kanske intervjuva fler personer?

Det är ofta bra att träffa personen mer än en gång. Ett första samtal kan behövas för att väcka minnet. Du kan vid detta första möte förklara vad du skulle vilja fråga om, och höra vad personen vet om detta. Samtalet kan sätta igång tankeprocessen, som ibland behöver få ta tid. Man får också möjlighet att lära känna varandra, och skapa

förtroende. Vid ett andra möte genomförs själva intervjun, som då utgår ifrån förberedda frågor.

Innan intervjun bör du ha identifierat frågeområden, och tänkt ut eventuella följdfrågor. Strukturera också upp dina frågor så du kan få ett flyt i samtalet. Men – kom ihåg att vara lyhörd! Kanske måste du frånga dina frågor och istället bara lyssna och följa med i samtalet. Eller, så behöver samtalet kanske ta omvägar för att nå fram till svaren på dina frågor. Var beredd på att du ibland kommer att få helt andra berättelser och svar än du tänkt dig.

Även det svagaste bläck är stakare än minnet heter det. Och det är sant. Även om man tror man ska minnas allt som kommer fram, gör man inte det. Spela därför gärna in intervjun samtidigt som du antecknar. Ofta finns det en enkel app i telefonen, "röstmemo" eller liknande, där du kan göra detta. Kom ihåg att ställa in hur långa klippen ska vara, så att inte inspelningen avbryts efter till exempel 20 minuter.

Genomförandet

Kom överens om hur länge intervjun/samtalet ska hålla på. Välj en lugn och trivsam miljö att sitta i, och bjud gärna på kaffe!

Kom också överens om det är OK att använda resultatet av samtalet/intervjun i olika sammanhang, särskilt om det också ska användas för tryck. Kom överens om huruvida det är helt fritt att återge det som kommer fram, eller bestäm er för en "sekretesstid" på till exempel 20 eller 50 år. Det kanske finns vissa delar av intervjun som är extra känsliga och inte kan berättas förrän om ytterligare några år?

Fråga alltid om lov att spela in innan ni börjar. Sätt sedan igång inspelningen, men låt apparaten ligga utan att röra den. Den får gärna bli så osynlig som möjligt, så informanten glömmer bort den.

Börja dokumentationen med att anteckna vem som intervjuar eller leder samtalet, och vem som berättar. Skriv också ner vilken relation som finns mellan er. Är ni vänner? Barn och mor? En studiecirkel?

Tänk på!

Det viktigaste med en intervju är att den som ställer frågorna också måste kunna lyssna. Lyssna på svaren, och känn in om det går att få fram mer information. Var beredd på att fånga upp en bisats som informanten kanske inte själv fäster någon vikt vid, men som "utredd" kan berika materialet. Ibland är man själv väldigt påläst och insatt i ämnet, och antar att man vet hur personen kände, eller tänkte och tyckte. Men för att intervjun ska bli en bra dokumentation och stå sig i framtiden är det viktigt att man inte gör dessa antaganden, utan att man ställer följdfrågor och klargör informantens syn på de saker som kanske bara nämns lite i förbifarten.

Ofta blir det stickspår i ett samtal. Ibland är det bra, och stickspåret leder fram till något. Andra gånger kan du behöva leda tillbaka personen på rätt spår igen. Detta kan göras med en försiktig fråga på något personen sagt tidigare. Men du måste vara varsam. Kanske är informanten på väg att berätta något, men behöver linda in det lite för att våga.

Ofta väcks många minnen i samband med intervjun, särskilt om informanten är äldre, eller samtalet har handlat om känsliga minnen. Av respekt för individen är det därför bra om du stämmer träff ytterligare en gång. Då kan du återkoppla till ert första samtal. Då kan också kompletteringar komma fram. *"Jo, jag tänkte på det där du sa..." "Efteråt kom jag att tänka på..."*

Det finns ofta en startsträcka hos informanten som måste få ta sin tid. Hen måste få gå tillbaka i sitt minne och rekapitulera hur det var. Annars blir svaren gärna *”det var inte så märkvärdigt”* eller *”det minns jag inte”*.

För att få någon att minnas kan det vara bra att leda informanten in i sitt minne med hjälp av olika sinnen och känslor. Ofta är dessa minnen starkare än minnet av rena faktauppgifter. Om du vill fråga hur det var med mörkläggningen under exempelvis beredskaps-tiden, kan det vara bra att börja med att fråga efter hur hen minns den: *”Blev det helt mörkt?”* *”Var det otäckt?”*. Det kan vara lättare att få svar på än om man börjar med *”Hur ofta mörklade ni?”* eller *”Vad använde ni för att mörklägga?”*. Man kan också, faktiskt, använda sig av ledande frågor och påståenden. Om du vill fråga vad en person minns om användandet av en fana, kan man säga *”Det måste varit mäktigt att se den här stora fanan vaja i vinden – minns du när du såg den första gången?”* Ett annat sätt är att märka små detaljer. *”Det måste vara tungt att bära ett sådant standar! Jag undrar vem som fick bära det?”* Försök alltså att få personen att gå tillbaka till situationer, och leva sig in i känslorna som fanns då. När man väl fått personen att gå tillbaka i sitt minne, är det lättare att få svar på fler frågor. Både triviala och djupa.

Efterarbete

Efter intervjun måste man skriva rent. Många gånger kan det vara bra att göra en bokstavstrogen avskrift av det du spelat in. Utifrån den kan man sedan skala och renskriva för en mer lättillgänglig dokumentation. Tänk på att ljudfiler är svåra att bevara för framtiden. Papper håller, så skriv ut intervjun!

Lämna gärna in din dokumentation till Föreningsarkivet. Där kan materialet bevaras för framtiden, och bli tillgängligt för fler.